

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของสมาชิกฝ่ายร้องหนี้บ้านคอนเงิน
ตำบลลอย อำเภอลำดวน จังหวัดพะเยา

ชื่อและนามสกุล นางสาวพัชรินทร์ ทะริยะ

แขนงวิชา การจัดการการเกษตร

สาขาวิชา เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร.สังจา บรรจงศิริ
2. รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน

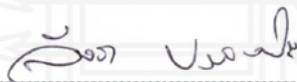
วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2561

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมโภชน์ น้อยจินดา)

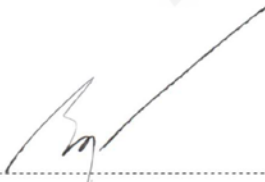
กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สังจา บรรจงศิริ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณา รุ่งโรจน์วิชย์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของสมาชิกฝ่ายร้องหีบบ้านคอนเงิน ตำบลลอย
อำเภอโป่ง จังหวัดพะเยา

ผู้วิจัย นางสาวพัชรินทร์ ทะริยะ รหัสนักศึกษา 2549002307

ปริญญา เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการการเกษตร)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.สัจจา บรรจงศิริ (2) รองศาสตราจารย์ บำเพ็ญ เขียวหวาน

ปีการศึกษา 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรสมาชิกฝ่ายร้องหีบบ้านคอนเงิน 2) การจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของสมาชิกฝ่ายร้องหีบ บ้านคอนเงิน 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกฝ่ายร้องหีบ บ้านคอนเงิน และ 4) ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของสมาชิกฝ่ายร้องหีบ บ้านคอนเงิน ตำบลลอย อำเภอโป่ง จังหวัดพะเยา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรในหมู่บ้านคอนเงิน ตำบลลอย อำเภอโป่ง จังหวัดพะเยา ปี พ.ศ. 2560 ที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกร จำนวน 174 ราย เก็บข้อมูลจากประชากรทั้งหมดโดยการสอบถาม และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากผู้นำกลุ่ม จำนวน 3 ราย เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าพิสัย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุเฉลี่ย 54.93 ปี สถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นอาสาสมัครและผู้นำชุมชน เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีแหล่งเงินเชื่อมากกว่า 1 แห่ง มีพื้นที่ในการทำเกษตรเฉลี่ย 15.77 ไร่ 2) การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของสมาชิกฝ่ายร้องหีบ พบว่า กลุ่มมีโครงสร้างคณะกรรมการบริหารจัดการ มีกฎระเบียบ/ข้อบังคับใช้ จัดสรรน้ำที่ชัดเจน มีผู้นำที่สมาชิกให้การยอมรับ สมาชิกประกอบกิจกรรมด้านการเกษตรตามแผนการจัดสรรน้ำ ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร มีเงินทุนของกลุ่ม และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ส่งผลให้ ด้านเศรษฐกิจ / รายได้ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม/ระบบนิเวศของสมาชิกและชุมชนดีขึ้น 3) การมีส่วนร่วมของสมาชิก พบว่า เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและการกำหนดกฎระเบียบ/ข้อบังคับในระดับมาก ส่วนการวางแผน การแก้ไขปัญหา และการประเมินและติดตามผลการดำเนินงานมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง 4) ปัจจัยความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร (1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ สมาชิกเป็นคนดีและผู้นำที่ดี ได้รับการยอมรับ มีประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม กฎระเบียบข้อบังคับเป็นแนวปฏิบัติที่ชัดเจน (2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ด้านองค์ความรู้ ทุน งบประมาณหรือทรัพยากร

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม ปัจจัยความสำเร็จ การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร จังหวัดพะเยา

Thesis title: Agricultural Water Management of Farmer at Ronghin Weir,
Ban Don Ngoen, Oi Sub-District, Pong District, Phayao Province
Researcher: Miss Patcharin Thariya; **ID:** 2549002307;
Degree: Master of Agriculture (Agricultural Resources Management);
Thesis advisor: (1) Dr. Sujja Banchongsiri, Associate Professor;
(2) Bumpen Keowan, Associate Professor; **Academic year:** 2017

Abstract

This research aimed to study (1) the general information of Ronghin Weir farmers on agricultural water management at Ban Don Ngoen, Oi Sub-district, Pong District, Phayao Province, (2) the agricultural water management of the farmers, (3) the farmers' participation in the agricultural water management, and (4) successful factors in the agricultural water management of the farmers.

The population and samples were 174 farmers who registered with the Department of Agricultural Extension and were members of Ronghin Weir agricultural water management group in which the data were collected via questionnaire. Moreover, 3 additional individuals, who are the leaders of the agricultural water management group, were selected through purposive sampling methods. The data were collected using an in-depth interview. The quantitative data were analyzed and expressed in frequency, percentage, range, mean, and standard deviation. Furthermore, the qualitative data were analyzed using content analysis.

The finding showed that (1) most farmers are male with an average age of 54.93 years old and are married. Most farmers have education levels at 4th grade. They are not volunteers and do not have positions as community leaders, but they are members of different farmer groups who have occupations involved with agriculture. The farmers have more than 1 sources of loans as well as an average agricultural area of 15.77 rai (1 rai=1,600m²). (2) For the agricultural water management, it was found that the group has a structure of management committees, clear regulations/rules in water management, and a leader accepted by the group members. Moreover, the members would perform agricultural activities following the water management plan as well as integrate the local wisdoms into the agricultural water management of the group. The group has its own fund and is also supported by many sectors and agencies leading to an improvement of the well-being of the group members and communities in terms of economic, social, and environmental aspects. (3) For the participation of the group members, it was found that the participation in the operation and regulations/rules regarding to the agricultural water management was at high level. For the participation in planning, problem solving, as well as evaluating and following up work, the results showed that the farmers had a medium level of participation. (4) The successful factors in the agricultural water management were divided as follow: 1) the internal factors, which included the group has good members and an accepted leader, has great cultural and traditional influences, and has clear regulations/rules; 2) the external factors, which included many sectors and agencies who supported the group with knowledge, funds, or resources.

Keywords: Participation, Successful factors, Agricultural water management,
Phayao Province

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก
รองศาสตราจารย์ ดร.สัจจา บรรจงศิริ และ รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน อาจารย์ประจำ
สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ให้ความกรุณาให้คำแนะนำ
และติดตามการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อย
สมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการและเกษตรกร สมาชิกกลุ่มบริหารจัดการน้ำ
เพื่อการเกษตรฝ่ายร่อนหิน บ้านคอนเงิน ตำบลลอย อำเภอบึง จังหวัดพะเยา ทุกท่านที่เสียสละเวลา
และให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ และเจ้าหน้าที่สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และ
สหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อนนักศึกษา ครอบครัว และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการ
ทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ทุกท่านที่ได้กรุณาให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และให้กำลังใจตลอดมา

พัชรินทร์ ทะริยะ

สิงหาคม 2561

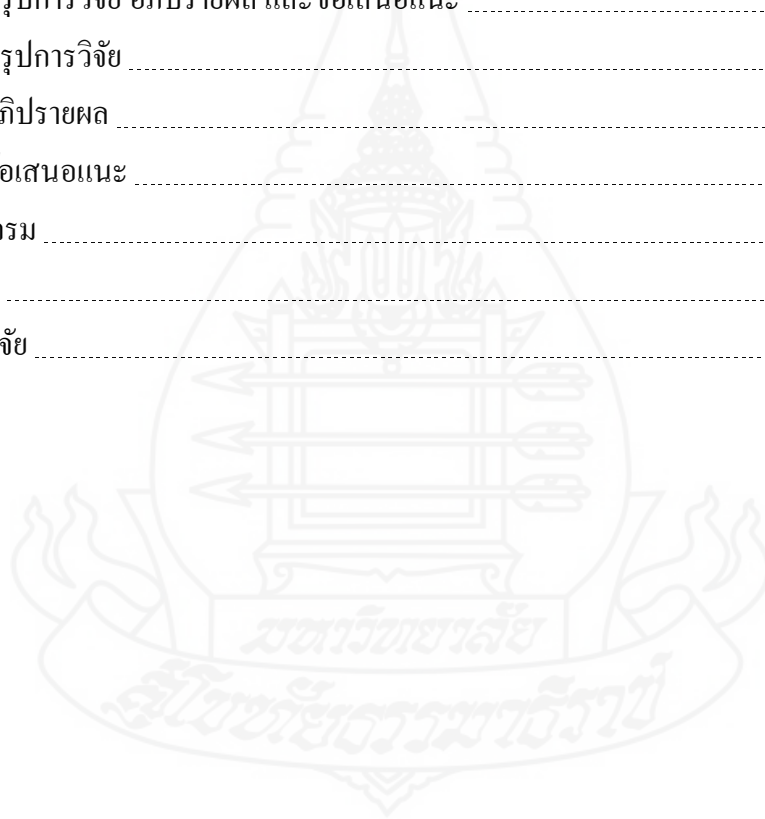

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทย	6
แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตร	26
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน	38
ข้อมูลพื้นฐานบ้านคอนเงิน ตำบลออย อำเภอบึง จังหวัดพะเยา	42
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	45
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	47
การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ	47
การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	51
ตอนที่ 1 สภาพข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรสมาชิกฝ่ายร้องเรียน	52
ตอนที่ 2 การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร	62
ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรสมาชิกฝ่ายร้องเรียน	79
ตอนที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการน้ำ เพื่อการเกษตร	84
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	90
สรุปการวิจัย	90
อภิปรายผล	95
ข้อเสนอแนะ	98
บรรณานุกรม	101
ภาคผนวก	104
ประวัติผู้วิจัย	114

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเปลี่ยนแปลงกระแสโลก ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทย	14
ตารางที่ 2.2 การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรและสถานการณ์ของประเทศไทย ที่มีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ	15
ตารางที่ 2.3 ประเพณีและกิจกรรมตามวัฒนธรรมต่าง ๆ ของบ้านคอนเงิน	44
ตารางที่ 4.1 เพศ	52
ตารางที่ 4.2 อายุ	52
ตารางที่ 4.3 สถานภาพ	53
ตารางที่ 4.4 ระดับการศึกษา	53
ตารางที่ 4.5 สถานภาพการเป็นอาสาสมัครและผู้นำชุมชน	54
ตารางที่ 4.6 การเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ...	55
ตารางที่ 4.7 การประกอบอาชีพ	55
ตารางที่ 4.8 รายได้รวมของครัวเรือน	56
ตารางที่ 4.9 รายได้ภาคการเกษตร	57
ตารางที่ 4.10 รายได้นอกภาคการเกษตร	58
ตารางที่ 4.11 รายได้จากกิจกรรมการเกษตร	58
ตารางที่ 4.12 แหล่งสินเชื่อ	59
ตารางที่ 4.13 สภาพหนี้สิน	60
ตารางที่ 4.14 พื้นที่ในการทำการเกษตร	61
ตารางที่ 4.15 ระดับของปัญหา/อุปสรรค ในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร	78
ตารางที่ 4.16 ระดับการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา	79
ตารางที่ 4.17 ระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผน	80
ตารางที่ 4.18 ระดับการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบ/ข้อบังคับ การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร	81
ตารางที่ 4.19 ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	82
ตารางที่ 4.20 ระดับการมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผลการดำเนินงาน	83

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	3
ภาพที่ 4.1 โครงสร้างองค์กร คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำฝายร่องหิน บ้านดอนเงิน ตำบลลอย อำเภอลำปาง จังหวัดพะเยา.....	63
ภาพที่ 4.2 ปฏิทินกิจกรรมการเกษตร บ้านดอนเงิน ตำบลลอย อำเภอลำปาง จังหวัดพะเยา.....	67
ภาพที่ 4.3 ตัวอย่างการประกอบกิจกรรมด้านการเกษตรบ้านดอนเงิน.....	68
ภาพที่ 4.4 สมาชิกร่วมทำบุญเหมืองฝาย ช่อมแซม ทำความสะอาดเหมืองฝาย (ร้องเหมือง).....	69
ภาพที่ 4.5 ผักปุย้า ผักพื้นบ้านที่ใช้เมล็ดในการทำนายปริมาณน้ำ.....	70
ภาพที่ 4.6 การใช้ภูมิปัญญาในการจัดสรรน้ำในแต่ละเหมืองฝายโดยการใช้ เจริญ,เต (ประตุน้ำ).....	71
ภาพที่ 4.7 กิจกรรมการทำฝายชะลอน้ำขนาดเล็ก (ฝายมีชีวิต) กั้นลำน้ำจิมที่ผ่านหมู่บ้าน.....	72
ภาพที่ 4.8 ปลุกพืชใช้น้ำน้อย และพืชอายุสั้นของเกษตรกรบ้านดอนเงิน.....	74
ภาพที่ 4.9 การจำหน่ายสินค้าในชุมชน ซึ่งสามารถหาได้ในท้องถิ่น.....	75
ภาพที่ 4.10 แหล่งท่องเที่ยวเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา และวิถีชีวิตการเลี้ยงกระบือของเกษตรกร.....	76
ภาพที่ 4.11 การปลูกหญ้าแฝกป้องกันดินพัง และการหาปลาในนาข้าว.....	77
ภาพที่ 4.12 แผนภาพสรุปการมีส่วนร่วมของเกษตรกรสมาชิกฝายร่องหินบ้านดอนเงิน.....	84
ภาพที่ 5.1 สรุปข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้.....	100